

VERSLAG
VAN DE COMMISSIE
VOOR NAAMKUNDE EN NEDERZETTINGSGESCHIEDENIS
DER KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN TE AMSTERDAM
OVER 1973

OVERDRUK UIT HET JAARBOEK DER KONINKLIJKE
NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN
1973

Leden van de Commissie van Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis:

Dr. P. J. Meertens, voorzitter; Drs. R. A. Ebeling, Mevr. Dr. A. W. Edelman-Vlam; Mevr. Dr. M. K. E. Gottschalk; Drs. H. Halbertsma; Prof. Dr. J. A. Huisman; Prof. Dr. H. J. Keuning; Prof. Dr. H. T. J. Miedema; Prof. Ir. L. J. Pons; Prof. Dr. B. H. Slicher van Bath; Dr. P. L. M. Tummers; Prof. Dr. A. Weijnen, leden. Dr. D. P. Blok, secretaris.

Medewerkers aan het Bureau voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis:

Drs. R. Rentenaar, hoofd van het Bureau; H. Buitenhuis; Mw. A. P. A. Engelkes; F. J. Faessen; Drs. R. E. Künzel; C. D. Nagtglas; Mw. E. N. Palmboom; A. J. Poolman; N. M. Stolk en R. v.d. Veer.

Medewerkers in algemene dienst:

Mevr. C. Batelaan, boekhouding en administratie; Mevr. L. van Immerzeel, bibliotheek; Mevr. F. J. Modderman-Smit, correspondentencontact en -administratie; J. P. Wiegmans, tekenaar.

Publikaties:

Naamkunde; mededelingen van het Bureau voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis te Amsterdam.

Redactie voor Vlaanderen: Prof. Dr. H. Draye, Prof. Dr. K. Roelandts en Prof. Dr. P. Leys. Voor Nederland: Dr. P. J. Meertens, Dr. D. P. Blok en Prof. Dr. J. A. Huisman.

Redactie- en administratieadres voor Nederland: Bureau voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis, Keizersgracht 569-571, Amsterdam-C. Telefoon (020) 23 46 98. Abonnementsprijs f 14,-.

Bijdragen en Mededelingen van de Commissie voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis. Reeks naamkundige studies uitgegeven bij N.V. Noord-Hollandse Uitgeversmaatschappij te Amsterdam.

COMMISSIE VOOR NAAMKUNDE EN NEDERZETTINGSGESCHIEDENIS

VERSLAG OVER 1973

Commissie

De commissie vergaderde op 27 maart. In deze vergadering werden de heren Prof. Dr. H. T. J. Miedema en Drs. R. A. Ebeling tot leden van de commissie benoemd. Beiden aanvaardden hun benoeming. In dezelfde vergadering nam Dr. Win. Roukens afscheid als lid van de commissie. Hij is vanaf de oprichting van de commissie lid geweest.

Personeel

De heer Drs. J. E. Romein verliet per 1 september de dienst wegens zijn benoeming tot lector aan de Technische Hogeschool te Delft. Zijn taak werd overgenomen door de heer R. van der Veer.

Uitgaven en publikaties

Van het gezamenlijk met het Instituut voor Naamkunde te Leuven uitgegeven tijdschrift „Naamkunde” verschenen de afleveringen 3 en 4 van de jaargang 1972. Daarin schreef de secretaris een „In Memoriam K. H. Heeroma”.

De heer R. Rentenaar schreef een artikel over „Mad en Made in de toponymie van Westnederland”, terwijl de heer R. E. Künzel een bespreking schreef over het „Liber Memorialis von Remiront, bearb. von E. Halwitschka, K. Schmid en G. Tellenbach”. Tevens verschenen in het verslagjaar de afleveringen 1 en 2 van de 5de jrg. (1973) van bovengenoemd tijdschrift. Daarin schreef de heer Rentenaar een artikel over „Zever en Kever twee nederlandse waternamen”.

De heer Rentenaar schreef in het tijdschrift „Holland, no 5, jrg. 1973, een regionaal-historische bibliografie van Holland over 1972. In de „Mededelingen van het Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde”, jrg. 1973, no 25, schreef hij over „Vernoemingen in de toponymie”.

Aan een beperkt aantal medewerkers zond het bureau vragenlijst 6a uit, waarin geïnformeerd werd naar het voorkomen van de naam Korea.

In samenwerking met Mw. E. Palmboom verzorgde de heer Rentenaar de bibliografie van het bureau, de bibliografische bijdragen voor de „Handelingen van de Commissie voor Toponymie en Dialectologie” en de bibliografie van „Nederlandse Taal- en Literatuurwetenschap”, van de tijdschriften „Onoma” en „Holland”.

Lezingen en vertegenwoordigingen

De secretaris leidde twee bijeenkomsten met vrijwillige medewerkers van het Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde op 24 maart te Amersfoort en op 10 november te Venlo. Op laatstgenoemde bijeenkomst en die van 13

oktober te Arnhem sprak de heer Rentenaar over het werk van het bureau.

Op 16 februari sprak de secretaris te Geldermalsen voor streekhistorici over naamkunde en geschiedenis, terwijl hij op de jaarvergadering van de Nederlandse Bodemkundige Vereniging, gehouden op 24 en 25 mei te Utrecht, een voordracht hield over de nederzettingsgeschiedenis van het riviereengebied in het licht van de plaatsnamen. Deze voordracht zal worden gepubliceerd in het tijdschrift „Boor en Spade”.

Hij nam tevens deel aan een colloquium, dat op 29 en 30 september te Leuven gehouden werd ter ere van het vijftigjarig bestaan van het Instituut voor Naamkunde aldaar. Hij hield er een voordracht over de eigen inbreng van de naamkunde in de nederzettingsgeschiedenis. Deze werd gepubliceerd in „Naamkunde”, 5e jrg., afl. 3/4 (1973).

De heer H. Buitenhuis sprak op 7 april voor de Nederlandse Genealogische Vereniging, afdeling Tilburg e.o. over de familienamen in Nederland en in het bijzonder over die in Noordbrabant.

De secretaris publiceerde in de feestbundel, uitgegeven ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de afdeling Varsseveld van de Geldersche Maatschappij van Landbouw, een artikel over „Enige veldnamen van Varsseveld”.

De heer Rentenaar vergaderde vele malen met de Commissie IV van de Archiefraad, die aan het einde van het verslagjaar een rapport uitbracht over de nadere inhoudelijke ontsluiting van de notariële archieven 1843-1895.

Hij bracht adviezen uit als secretaris van de Sectie Geschiedbeoefening en Historie van de Culturele Raad van Noordholland. Tevens nam hij zitting in de werkgroep Veldnamenonderzoek van de Culturele Raad van Overijssel, die op 14 november werd opgericht. Ook vergaderde hij enkele keren met de commissie, die de heruitgave van de oudste Topografische en Militaire kaart van Nederland begeleidde. Hij trad toe tot de redactie van de Bibliografie van de Nederlandse Taal- en Literatuurwetenschap.

Op 30 maart sprak de heer Rentenaar voor het Institut for Navneforskning te Kopenhagen over het naamkundig onderzoek in Nederland, België en Duitsland.

De secretaris woonde van 6 tot 16 maart in New York de 5de zitting bij van de United Nations Group of Experts on Geographical Names, terwijl hij van 1 april tot 6 april in Compiègne en Parijs een Frans-Duits colloquium bijwoonde, dat gewijd was aan de Merovingische en Karolingische paltsen en dat georganiseerd was door het Deutsches Historisches Institut te Parijs.

Als lid van de commissie voor het Oorkondenboek van Holland en Zeeland, van de Historisch-wetenschappelijke commissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, van de commissie M.O.-examens voor Geschiedenis en van de Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek verrichtte hij verschillende werkzaamheden.

Woordenlijst en nationale standaardisatie

In nauw verband met het bureau werken de Nederlands-Belgische Woordenlijstcommissie, die de wettelijke regeling van de schrijfwijze der Nederlandse plaatsnamen voorbereidt, en de commissie voor de schrijfwijze van Buitenlandse Aard-

rijkskundige Namen (C.B.A.N.). De secretaris is lid van beide commissies, de heer Romein van de tweede. De eerstgenoemde commissie vergaderde op het Naamkundebureau, de tweede doorgaans in het Congrescentrum te Utrecht. De wetenschappelijke voorbereiding voor de vergaderingen geschiedde tot 1 september door de heer Romein en vanaf die datum door de heer Van der Veer. Zij werden bij hun werkzaamheden geassisteerd door Mw. A. P. A. Engelkes en de heer F. J. Faessen.

Het werk van de Nederlands-Belgische Woordenlijstcommissie nadert zijn voltooiing. De verwachting bestaat dat van alle namen tegen de zomer van 1974 een voorstel tot de definitieve spelling zal zijn vastgesteld. Inleiding, verantwoording en richtlijnen kregen hun uiteindelijke vorm in de vergaderingen van de commissie.

De in het vorige jaarverslag vermelde lijst met landennamen, voorzien van een inleiding, gebruiksaanwijzing en alfabetisch register, kon in november aan de Minister van Onderwijs en Wetenschappen worden aangeboden. De C.B.A.N. maakte verder een begin met het inventariseren van algemeen gebruikelijke Nederlandse vormen van buitenlandse aardrijkskundige namen (exoniemen).

Automatisering

Het gebrek aan geld en personeel hebben tot nu toe de verdere realisatie van de automatisering van het veldnamenmateriaal verhinderd. De heer Rentenaar heeft echter wel de internationale contacten over dit project voortgezet.

Archiefonderszoek

De heer Künzel zette het archiefonderzoek voor het verzamelen van de vermeldingen van geografische namen van vóór 1200 voort. In samenwerking met de secretaris heeft hij verder gewerkt aan het gereedmaken van de kopij van het Nederlandse aandeel voor de nieuwe uitgave van Foerstemanns Altdeutsches Namenbuch. Tevens excerpeerde hij een aantal Limburgse en Luikse bronnen, Frankische capitularia en Duitse bronnen, waaronder de keizersoorkonden, het Rheinisches Urkundenbuch, uitgegeven door Wisplinghoff, en de regesten van de aartsbisschoppen van Keulen tot circa 1100.

Veldnamen

De heer Rentenaar hield zich bezig met het onderzoek van middeleeuwse veld- en waternamen in Westnederland, de toponymie en de geschiedenis van de duinen en de geschiedenis van oude maten en gewichten en de vernoemingen in de toponymie. Mw. Palmboom heeft zich ook dit jaar bezig gehouden met het verzamelen van Zeeuwse toponiemen uit bronnen na 1200.

De heer Van der Veer onderhield ook dit jaar de contacten met de vrijwillige medewerkers, van wie een groot aantal werkt aan het in kaart brengen van de toponiemen in hun omgeving. Tevens werkte hij verder aan de ordening van het veldnamenarchief. Door het werk voor de twee spellingscommissies kon hij hieraan niet dezelfde aandacht besteden als in de voorgaande jaren. Het aantal veldnamen op lijsten, kaarten en fiches is aan het einde van het jaar gestegen tot 177.000.

De werkgroepen in Aarle, Gramsbergen, Hardenberg, Ommen, de Overbetuwe,

Venraay, Weert en Zeeuws-Vlaanderen zetten hun werkzaamheden voort.

Van de navolgende medewerkers ontving het bureau kaarten, fiches en/of lijsten: C.H.A.M. van Bokhoven, Geldrop; B. Bos, Terschuur; J. Ch. Cornelis, IJzendijke; H. Dingemans, Zuilichem; B.P.M. van Geel, Breda (Teteringen); W.G.M. van Gompel, Reusel; M. Hoeijmakers, Mill (landgoed Tongelaar); T. Hofstra, Groningen (knipsels met Drentse en Groningse veldnamen); Cl. van Meel, Nieuw Vossemeer; Drs. L. van Minderhout, Leiderdorp (Dungen); H. A. van de Oetelaar, Dungen; Openbare Werken Huizen (NH); C. F. R. Portman (werkgroep O Ist), Olst; A. W. Rijkers, Varseveld; G. A. A. Rooijackers, Overasselt; J. Sanders, Dungen; Mw. H. Santes-v.d. Veen, Bunne; G. W. Schuizeman, Geesteren; J. J. Tick, Assen (knipsels met Drentse veldnamen); J. Vos, Huizen (NH); Drs. E. Vroom, Zwolle (Vriezenveen) en K. Wouda, Huizen (NH).

Speciale vermelding verdienen de bijdragen van de heren Drs. R. Wartena van het Stedelijk Archief te Zutphen (4.500 historische toponiemen), G. Boot te Deventer, die ook dit jaar weer ongeveer 1.650 namen zond uit Deventer archieven en J. P. Geus te Rotterdam, die zijn onderzoek naar de landnamen anno 1531 in het Geestmerambacht afrondde met het lokaliseren van de namen om Oudorp, hetgeen bijzonder interessant vergelijkingsmateriaal biedt met de door de heer C. D. Nagtglas in het veld opgetekende namen.

Laatstgenoemde heeft zijn werkzaamheden in de provincie Zuid-Holland voortgezet. Hij besteedde in het bijzonder aandacht aan de Alblasserwaard en het noordwesten van Rijnland. Wat Noordholland betreft slaagde hij er in nog een aantal aanvullingen te geven op al ingeleverd materiaal. Een gedeelte van zijn tijd heeft hij besteed aan het vergelijken en verwerken van de door hem verzamelde namen met die uit andere bronnen. In samenwerking met de Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek zette hij het onderzoek voort naar de veldnamen in de gemeenten Averreest en Giethoorn. Dit onderzoek werd in het verslagjaar afgesloten.

Mw. W. Buiten (tot eind juni) en de heer H. de Boer hielden zich bezig met het ficheren, dupliceren, alfabetiseren en opbergen van het binnengekomen veldnamenmateriaal.

De heer B. J. Hekket zond regelmatig zijn, in een Twents dagblad verschenen, artikelen over boerderijnamen in de Achterhoek en Twente.

Vragen betreffende toponymische onderwerpen werden beantwoord door de secretaris en de heren Rentenaar en Van der Veer.

Nederlands Repertorium van Familienamen

Het tellen en controleren van de familienamen uit het materiaal van de Volkstelling 1947 werd ook dit jaar, onder leiding van de heer Buitenhuis, voortgezet. Naast hun andere werkzaamheden werkten Mw. Engelkes en de heer Faessen verder aan de controle van de gemeentelijsten in de provincie Zuidholland, terwijl de heer N. M. Stolk de lijst van de gemeente Rotterdam controleerde. Bij deze laatste bleek een groot aantal stroken niet op de juiste plaats opgeborgen te zijn, zodat het fichesmateriaal ten dele weer moest worden geordend. De heer Stolk hoopt deze controle in 1974 te kunnen voltooien.

De heer Mr. H. U. Thoden van Velzen zette zijn vrijwillige arbeid aan de frequentielijsten van Noordbrabant voort. Verwacht mag worden dat ook deze in 1974 gereed zullen komen.

Ingevolge de in het vorig jaarverslag vermelde besprekingen van de heer Buitenhuis met de heer Mr. J. W. F. X. de Rijk te Haarlem, heeft een groep genealogen de familienamen van de gemeente Haarlem uit 1947 op fiches gebracht, waardoor een basis is gelegd voor het samenstellen van de frequentielijsten van de provincie Noordholland. De commissie is de heer De Rijk en zijn medewerkers erkentelijk voor de door hen verrichte werkzaamheden.

De heer Buitenhuis schreef de inleiding voor het deel 's-Gravenhage van het Nederlands Repertorium van Familienamen, dat inmiddels ter perse is gelegd en medio 1974 zal verschijnen als deel IX van dit Repertorium. De commissie hoopt dat in 1974, indien de geldmiddelen dit toelaten, met het zetten van het deel Rotterdam begonnen kan worden. De voorzitter zal voor dit deel de inleiding schrijven. Tengevolge van een kleine publikatie van de heer Buitenhuis, ten behoeve van het voortgezet onderwijs, over de familienamen in Nederland, werden hem veel meer vragen gesteld over anthroponymische onderwerpen dan voorgaande jaren. Deze vragen kwamen niet alleen van leerlingen bij het voortgezet onderwijs, maar tevens van onderwijzend personeel. Daarnaast beantwoordde hij veel vragen uit genealogische kring. Tevens bestond er veel belangstelling voor het aan het bureau aanwezige anthroponymische materiaal.

Wederom voerde de heer Buitenhuis een aantal besprekingen over het familienamenbestand in ons land, ten behoeve van de automatisering van de administraties bij grote instellingen zoals ziekenhuizen.

Adviezen aan openbare lichamen

Als lid van de Commissie voor de straatnamen van de gemeente Amsterdam bracht de secretaris een reeks adviezen uit, daarin bijgestaan door de heer Buitenhuis. Verder bracht de secretaris adviezen uit aan de Straatnamencommissie van de gemeente Zwolle betreffende de spelling van deze namen; aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Directie Binnenlands Bestuur, betreffende de naamgeving van de gewesten; en aan de „Service géographique” van het koninkrijk Laos betreffende de spelling en transcriptie van plaatsnamen.

Overige werkzaamheden

Samen met de heer Rentenaar werkte Mw. Palmboom aan de uitbreiding van het metrologische kaartstelsel van het Bureau. Verder verleende zij haar assistentie bij de administratieve en bibliografische werkzaamheden.

De heer Buitenhuis heeft zijn werkzaamheden aan het samenstellen van een register op de „Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde te Amsterdam” voortgezet.

De heer Poolman was de meeste tijd wegens ziekte afwezig. Voor zover zijn gezondheid het toeliet heeft hij zich bezig gehouden met de ordening en verwerking van het door hem ingezamelde toeristische informatiemateriaal.

Bezoekers

Op 9 mei bezocht de Vereniging van Archivarissen het Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde en ontving daarbij tevens uitleg over de werkzaamheden en verzamelingen van het bureau van de commissie. Dat zelfde gebeurde bij het bezoek van de Nederlandse Kring van Oudgermanisten op 17 mei. Beide bezoeken werden voorafgegaan door een inleiding van de secretaris.

Van de buitenlandse bezoekers dienen te worden vermeld: W. A. te Brake uit Grand Rapids (Michigan) (U.S.A.), die in 1972 ter voorbereiding van een proefschrift aan het bureau kwam werken en in het verslagjaar naar de U.S.A. is teruggekeerd. Tevens ontving het bureau bezoek van Mag. art. Vibeke Dalberg uit Kopenhagen en Dr. G. Müller uit Westfalen.

Bibliotheek

De bibliotheek van het bureau werd door aankoop en schenking in belangrijke mate uitgebreid. De aankopen werden gedaan door de secretaris en de heer Rentenaar. De namen van de schenkers zijn in de bijlage vermeld, waarbij afzonderlijk vermeld dient te worden dat de kaartenverzameling ook dit jaar kon worden aangevuld met de in 1973 verschenen bladen van de Bodemkaart van Nederland (schaal 1 : 50.000).

Door bemiddeling van de Ministers van Onderwijs en Wetenschappen en van Defensie ontving het bureau opnieuw een aantal bladen van de chromotopografische kaarten des Rijks (schaal 1 : 25.000) van de Topografische Dienst te Delft. Door bemiddeling van het Ministerie van Waterstaat ontving het bureau wederom een aantal kaarten van de nieuwe uitgave van de Waterstaatskaart van Nederland. De bibliotheek en de verzamelingen van het bureau werden dit jaar door velen geraadpleegd.

Financiën

Voor het financiële beheer moge worden verwezen naar de rekening en verantwoording van de Centrale Commissie voor Onderzoek van het Nederlandse Volkseigen.

P. J. MEERTENS, *voorzitter*
D.P. BLOK, *secretaris*

Bijlage

Lijst van personen en instellingen die in 1973 publikaties schonken aan het Bureau voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis

Uit Nederland: Archiefdienst Land van Cuyck; Drs. J. Berns; Dr. D. P. Blok; J. P. Boender; Drs. H. Brok; H. Buitenhuis; Centraal Bureau van Godshuizen in 's-Hertogenbosch; Commissie voor het Oorkondenboek van Holland en Zeeland; Confectiefabriek „De Berkel”; Mw. Dr. Jo Daan; J. Dekker; Mw. N. Esser-Overwater; Gelderse Maatschappij voor Landbouw, afdeling Varsseveld; Gemeente Maastricht; Gemeente Rotterdam; Gemeente Westerschouwen; Gemeente Zevenaar; Gemeentearchief van Amsterdam; Gemeentearchief van Breda; Gemeentearchief van Dordrecht; Gemeentearchief van Groningen; Gemeentearchief van Haarlem; Gemeentearchief van Rotterdam; Gemeentearchief van Tilburg; Gemeentearchief van Zevenaar; Gemeentewerken van Rotterdam; Prof. Dr. M. W. Heslinga; P. J. Heijmert; J. A. v.d. Hoek; Hoogheemraadschap van Rijnland; Instituut voor Pre-en Protohistorie; H. A. Jongebroer; C. Kroon; J. van Nieuwkoop; Prof. Dr. F. J. Ormeling; L. A. M. Peters; Dr. L. P. L. Pirenne; Provinciaal Bestuur van Noordholland; Drs. R. Rentenaar; Rijksarchief Limburg; Rijksarchief Zeeland; Rijksdienst voor Oudheidkundig bodemonderzoek; A. G. v.d. Steur; R. Swierstra; Tijdschrift Grondboor + hamer; R. van der Veer; Waterschap de Ver. Braakmanpolders en J. Zwinderman.

Uit het buitenland: W. H. te Brake (Ver. Staten); J. P. Drolet (Canada); Heemkundige Kring v.d. Antwerpse Polder (België); Historisch Institut Københavns Universitet (Denemarken); P. E. Raper, (Unie van Zuid-Afrika); Uitgeverij Brepols (België); U.S. Board on geographical names (Ver. Staten); Universität Bonn (Bondsrep. Duitsland).